

راه‌های توسعه و ترویج فرهنگ اقامه نماز در بین دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر تهران

■ خدیجه مرادی*
■ نعمت‌الله موسی‌پور**

چکیده:

این پژوهش با هدف بررسی راه‌های توسعه و ترویج فرهنگ اقامه نماز در بین دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر تهران در نمونه‌ای به حجم ۴۰۰ نفر دانش‌آموز، با روش توصیفی-پیمایشی انجام شد. برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای (ابتدا طبقه‌ای، بر حسب متغیرهای نوع مدرسه، منطقه آموزشی و بعد روش نمونه‌گیری خوشه‌ای) استفاده شد. داده‌های مورد نیاز با به کارگیری پرسش‌نامه جمع‌آوری شد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون‌های مجذور خی دو، رگرسیون لجستیک استفاده شد. نتایج پژوهش بیانگر آن است که دانش‌آموزان پایین شهر نسبت به دانش‌آموزان بالای شهر گرایش بیشتری به نماز دارند؛ دانش‌آموزان مدارس دولتی نسبت به دانش‌آموزان مدارس غیرانتفاعی گرایش بیشتری به نماز دارند. همچنین در زمینه تأثیر چهار دسته عوامل فردی، خانوادگی، درون مدرسه‌ای و اجتماعی، نتایج آزمون رگرسیون لجستیک حاکی از آن است که عوامل خانوادگی (نماز خواندن پدر، نماز خواندن مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی و تشویق والدین) و عوامل درون مدرسه‌ای (برگزاری نماز اول وقت و وضعیت نمازخانه) در گرایش دانش‌آموزان به نماز تأثیر دارند. بر اساس معادله رگرسیون این عوامل در مجموع قادرند معادل ۶۴٪ از واریانس گرایش به نماز را تبیین کنند. عوامل اجتماعی و فردی مورد بررسی بر اساس محاسبات انجام شده، دارای نقش معنی‌دار در تبیین گرایش دانش‌آموزان به نماز نبوده‌اند. به‌طور کلی می‌توان گفت که عوامل خانوادگی و عوامل درون مدرسه‌ای در گرایش دانش‌آموزان به نماز نقش دارد.

کلید واژه‌ها: راه‌های توسعه و دانش‌آموزان دختر متوسطه، شهر تهران.

■ تاریخ دریافت مقاله: ۹۰/۱۲/۱۳ ■ تاریخ شروع بررسی: ۹۰/۱۲/۱۵ ■ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۱/۸/۲۹

* کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی .....
** عضو هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان (مأمور در پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)

■ شماره ۴۷
■ سال دوازدهم
■ پاییز ۱۳۹۲

■ مقدمه

انسان فطرتاً موجودی خداجوست و کنجکاو‌ی از ویژگی‌های برجسته او به حساب می‌آید. از جمله سؤالاتی که انسان همواره در جست‌وجوی پاسخی برای آن بوده، این است که چرا او باید به عبادت خدا می‌پردازد. آثار و شواهد تاریخی موجود نشان می‌دهد که بشر در زمان‌ها و مکان‌های مختلف با شیوه‌های گوناگون خدا را عبادت کرده است و البته دلایل و مدارک زیادی در این خصوص وجود دارد. به‌عنوان نمونه ساموئل کوئینگ^۱ جامعه‌شناس معروف معتقد است: اساساً در جهان طایفه یا جامعه‌ای بدون نیایش، معتقدات و آداب و رسوم وجود ندارد. ما نتوانستیم از لابه‌لای اوراق تاریخ، لوحه‌ها، کتبه‌ها و بقایای آثار تاریخی، بشر را از قید مذهب و نیایش و پرستش آزاد ببینیم (آل‌یاسین، ۱۳۸۲).

مرحوم مطهری در خصوص ریشه عبادت و نیایش می‌نویسد: یکی از پایدارترین و قدیمی‌ترین تجلیات روح آدمی و یکی از اصیل‌ترین ابعاد وجود آدمی، حس نیایش و پرستش است. مطالعه آثار زندگی بشری نشان می‌دهد که هر زمان و هر جا که بشر وجود داشته باشد، نیایش و پرستش هم وجود داشته است. چیزی که هست، شکل کار و شخص معبود متفاوت شده است. در بررسی‌های انجام شده، مشخص شده است که نماز، دعا، نیایش و دیگر شعایر دینی و انواع مدیتیشن‌ها، با استفاده از راه کار کورتیکو و جتایتو بر روی سلول‌های دفاعی بدن، همچون پادتن‌ها اثر گذاشته و مقاومت بدن را در برابر بیماری‌های جسمی مزمن، مانند سرطان و بیماری روانی مزمن، همچون اسکیزوفرنی افزایش می‌دهد (ویلیام، ۱۳۸۰ / ۱۹۱۰).

برگین^۲ (۲۰۰۶) معتقد است که اندیشه مذهبی، به این دلایل، تأثیرات مثبت و پیامدهای مناسب بر وضعیت روان‌شناختی افراد دارد.

خداوند متعال در قرآن کریم، درمان تمام نگرانی‌ها و اضطراب‌ها را یاد و ذکر خدا معرفی می‌کند و آرامش‌دهنده قلب‌ها را «توجه به خدا» و یاد او معرفی می‌نماید، آنجا که می‌فرماید: «الَّا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ» (رعد: ۲۸)؛ بدانید و آگاه باشید که یاد خدا و ذکر او باعث آرامش دل‌هاست. و البته یکی از مصادیق کامل ذکر خدا «نماز» است و اساساً خداوند متعال فلسفه نماز را ظهور یاد خدا در دل‌ها بیان کرده است: «اقم الصلوة لذكركم» (طه: ۱۴)؛ نماز را به خاطر ذکر من و یاد من بپا دار (ابوالقاسمی، ۱۳۸۹).

شرکت در مجالس دعا در موارد بسیاری به شفا و معالجه بیماران انجامیده است. مذهب در این جا نقش دارد و درمان را ایفا می‌کند. حتی در ادیان دیگر، با وجودی که مذهب و دینشان دچار تحریف و تغییر شده است، اعتقاد قلبی و باور دینی و توجه به مبدء اعلی و قدرت برتر موجب آرامش و لطف خدا شده است: «تاکنون تحقیقات زیادی در زمینه تأثیر شرکت در مراسم دینی، دعا و حتی دعا از راه دور برای شفای بیماران صورت گرفته است. بر اساس آمار سال ۱۹۹۶، در نظرخواهی از ۲۶۹ پزشک ۹۹٪ آنان معتقد بوده‌اند که دعا و نیایش، مراقبه و یا انواع دیگر مراسم معنوی و دینی می‌تواند هنگام

بیماری به شفای بیماران کمک کند. این تحقیقات در مؤسسات قابل اعتمادی چون مؤسسه تحقیقاتی پیل، دوک، و دارتوت و دانشگاه میشیگان صورت پذیرفته است. همچنین مذهب در تعدادی از تحقیقات انجام شده برای نمونه رومانوسکی^۳ (۲۰۰۸)، کوزم^۴ (۲۰۰۷)، لوین و تایلور^۵ (۲۰۰۷)، لی^۶ (۲۰۰۶) به‌عنوان یک راهکار کاهش تنش و منبع سازگاری با مشکلات معرفی شده است. در رابطه با موضوع این پژوهش (راه‌های گسترش فرهنگ نماز) کمابیش مطالعاتی صورت گرفته است. هر چند این مطالعات یا تحقیقات مستقیماً به بررسی راه‌های گسترش فرهنگ نماز نپرداخته‌اند، لیکن به شکل‌های مختلفی به این مطلب اشاره کرده‌اند که عبادت‌کنندگان علل مختلفی را به‌عنوان مبانی اعمال عبادی خود مطرح می‌کنند. همچنین در این تحقیقات اشاره شده است که عبادات به‌طور کلی و نماز به‌طور ویژه، تأثیرات مهمی بر روی جنبه‌های مختلف حیات فردی و اجتماعی انسان‌ها دارند و از طرق مختلفی می‌توان افراد را به اقامه نماز و عبادت جذب کرد. اینک به برخی از پژوهش‌های انجام شده در این خصوص اشاره می‌شود.

نتایج پژوهش جعفری و اورنگی (۱۳۸۸) در زمینه «بررسی عوامل مؤثر در گرایش دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر تهران نسبت به مسائل مذهبی» بیانگر آن است که رفتارهای فرهنگی و اجتماعی حاکم بر خانواده (عواملی مانند تشویق فرزندان به اعمال مذهبی، مشارکت عملی والدین در مراسم‌های مختلف مذهبی و...)، رفتارهای فرهنگی و اجتماعی حاکم بر مدرسه و رفتارهای فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی حاکم بر جامعه در جلب و جذب دانش‌آموزان نسبت به انجام اعمال دینی در مرحله عملی تأثیر دارند. نتایج تحقیقات بگلو (۱۳۸۸) بیانگر این است که دانش‌آموزان حضور کارکنان مدرسه در نماز جماعت، روحانی بودن امام جماعت، وجود مکان و محل مناسب و تمیز برای نماز خواندن، تنظیم ساعت آموزشی با توجه به اوقات شرعی و نیز آموزش عملی نماز را از روش‌های خوب برای ترغیب دانش‌آموزان به نماز جماعت می‌داند. پاکدل (۱۳۸۷) در پژوهشی دریافت که تأثیر کتب دینی، نمازخوان بودن پدر و مادر، شرکت مدیران، معلمان و مربیان پرورشی در نماز جماعت مدرسه، تشویق دانش‌آموزان، امکانات مدرسه و شرکت دادن دانش‌آموزان در اردوهای سیاحتی - زیارتی در جذب دانش‌آموزان به نماز به میزان خیلی زیادی مؤثر بوده است. نتایج پژوهش مایلی (۱۳۸۷) حاکی از آن است که بین عضویت در بسیج و انجمن اسلامی، شرکت بیشتر دوستان و همسالان در نماز جماعت، اقامه نماز توسط روحانی و نمازخانه مستقل که معطر و مفروش باشد، با شرکت بیشتر دانش‌آموزان در نماز جماعت رابطه معناداری وجود دارد. یافته‌های پژوهش عبدی (۱۳۸۷) مکان مناسب برای نماز، حضور معلمین و مسئولین مدرسه و حضور امام جماعت روحانی در جذب دانش‌آموزان دوره راهنمایی و متوسطه استان همدان نسبت به نماز جماعت مدارس مؤثر می‌داند. حسینی (۱۳۸۵) طی مطالعه خود راه‌های جذب دانش‌آموزان راهنمایی به نماز را مورد بررسی قرار داد. نتایج پژوهش او نشان داد که توجه به حل تعارضات و مشکلات عاطفی روانی دانش‌آموزان یکی از دلایل جذب

دانش‌آموزان به نماز بوده است. همچنین تشویق و ترغیب فرزندان توسط والدین، دومین عامل عمده گرایش دانش‌آموزان به سوی نماز بوده است.

نتایج تحقیقاتی هم که در خارج از کشور انجام شده حاکی از نقش عبادت و نماز بر سلامت جسمی و روحی است. به‌عنوان نمونه؛ رومانوسکی (۲۰۰۸) طی مطالعه‌ای نشان داد که افرادی که به عبادت و نیایش اقدام می‌کنند نسبت به کسانی که این اعمال را انجام نمی‌دهند، دارای تنش عضلانی کمتری هستند و آرامش بیشتری احساس می‌کنند. کوزم (۲۰۰۷) نشان داد که یکی از عوامل مؤثر بر خشنودی زندگی، حضور در کلیسا و پرداختن به عبادت در افراد بزرگسال می‌باشد. لوین و تایلور (۲۰۰۷) در مطالعه خود نشان دادند که پرداختن به عبادت از جمله عوامل تأمین‌کننده سلامت روانی افراد است. در مطالعه دیگری که توسط برگین (۲۰۰۶) صورت گرفت این نتایج حاصل گردید که عبادت به‌عنوان یک رویداد آرام‌بخش و مهم در زندگی زوجی افراد متدین شناخته شده و در سازگاری و حل مشکلات آنان تأثیر بسزایی دارد. لی (۲۰۰۶) طی مطالعه‌ای نشان داد که عبادت و نیایش موجب تسهیل معالجات بیماران مراجعه‌کننده به مراکز روان‌درمانی شده است. آشبی و لنهارت^۷ (۲۰۰۶) در مطالعه خود نشان دادند که بهترین عامل تأمین‌کننده سلامت روانی افراد، پرداختن به عبادت است. گورنیک^۸ (۲۰۰۵) طی مطالعه‌ای به این نتیجه رسید که افرادی که به عبادت می‌پردازند، کمتر از مرگ هراس دارند یا هیچ‌گونه ترسی را نشان نمی‌دهند. پالومارو پندلتون^۹ (۲۰۰۵) نشان دادند که پرداختن به عبادت موجب تسکین دردهای جسمانی و تأمین امنیت شخص و کاهش ترس از مرگ می‌گردد. باتلر (۲۰۰۵) نشان دادند که عبادت و نیایش به‌عنوان راه‌های برقراری ارتباط با خدا توسط آزمودنی‌ها (افراد مورد تحقیق) دانسته شده و این اعتقاد در بهداشت روانی آنان اثرات مثبتی داشته است.

در جهان فعلی که دشمنان اسلام علیه ارزش‌های مقدس اسلامی و انقلاب اسلامی بسیج شده‌اند و به تهاجمات خود شدت داده‌اند و به دنبال محو ارزش‌های دین مبین اسلام هستند، بیش از هر زمان دیگری می‌طلبند که با اتخاذ تدابیر لازم در عرصه تعلیم و تربیت و با اقدامات فرهنگی، تهاجم فرهنگی آنان را خنثی نموده تا نسل جوان کشور واجد ارزش‌های اصیل اسلامی شده و با اعتقاد و ایمان راستین احکام الهی را عمل نمایند. یکی از این ارزش‌های مهم انجام فریضه الهی نماز است (قائمی، ۱۳۸۷). لذا با توجه به جوان بودن اکثریت جمعیت کشور، و لزوم جلوگیری از مفاسد اخلاقی و اجتماعی، لازم و ضروری است تا به بررسی شیوه‌های جذب دانش‌آموزان به نماز پرداخته شود. در جامعه حاضر، جوانان و نوجوانان بسیاری وجود دارند که نسبت به مسئله نماز بی‌توجه‌اند که این امر می‌تواند متأثر از عواملی چون عوامل فردی، همسالان، عوامل خانوادگی و... باشد.

نماز، آثار فردی و اجتماعی زیادی بر زندگی افراد دارد و با توجه به اهمیت گروه جوانان و نوجوانان در کشور ما و تأثیری که این فریضه الهی در زندگی حال و آینده آنان و در نهایت در آینده مملکت بر جا خواهد گذاشت در این پژوهش به بررسی راه‌های توسعه و ترویج فرهنگ اقامه نماز در

بین دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر تهران پرداخته شده است.

■ روش پژوهش

این پژوهش یک مطالعه توصیفی و مقطعی است. جامعه آماری پژوهش شامل کل دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر تهران (در مناطق نوزده گانه ۱۵۶۷۵ نفر) بوده است. نمونه مورد بررسی شامل تعداد ۴۰۰ نفر دانش‌آموز بود که با استفاده از نمونه‌گیری چند مرحله‌ای (طبقه‌ای و خوشه‌ای) انتخاب شدند. خوشه‌های این پژوهش را مناطق (از شمال منطقه ۳، از مرکز منطقه ۶، از غرب منطقه ۹، از شرق منطقه ۱۲ و از جنوب منطقه ۱۵) آموزش و پرورش شهر تهران تشکیل می‌دهد. داده‌های مورد نیاز به وسیله پرسش‌نامه محقق ساخته بسته پاسخ در زمینه عوامل مؤثر بر نماز جمع‌آوری شد. مؤلفه‌های مؤثر در گرایش دانش‌آموزان به اقامه نماز، با استفاده از مبانی نظری موجود و همچنین تحقیقات انجام شده در این زمینه به دست آمد. این پرسش‌نامه شامل ۲۵ سؤال بود که متغیرهای عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و درون مدرسه‌ای را می‌سنجید. روایی پرسش‌نامه از طریق روایی صوری و محتوایی محاسبه شد که نشان دهنده سودمندی این پرسش‌نامه به عنوان یک ابزار پژوهشی می‌باشد. پایایی پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری به تناسب مقیاس نمره‌گذاری استفاده شده است. در این مقاله با استفاده از آمار توصیفی (فراوانی و درصد) و آمار استنباطی آزمون خی دو و آزمون رگرسیون لجستیک نتایج به دست آمده ارائه می‌شود.

■ تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که از تعداد ۴۰۰ نفر دانش‌آموز مورد بررسی، ۱۵۱ نفر (۳۷/۷۵ درصد) نماز نمی‌خوانند؛ ۱۵۰ نفر (۳۷/۵ درصد) برخی مواقع می‌خوانند و ۹۹ نفر (۲۴/۷۵ درصد) همیشه می‌خوانند (جدول شماره ۱).

جدول ۱. توزیع فراوانی نمازخواندن دانش‌آموزان

درصد	فراوانی	شاخص آماری چگونگی نمازخواندن
۳۷/۷۵	۱۵۱	نمی‌خوانم
۳۷/۵	۱۵۰	برخی مواقع می‌خوانم
۲۴/۷۵	۹۹	همیشه می‌خوانم
۱۰۰	۴۰۰	مجموع

راه‌های توسعه و ترویج فرهنگ اقامه نماز در بین دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر تهران

تحلیل دقیق‌تر داده‌ها نشان می‌دهد که تعداد دانش‌آموزان نمازخوان در مناطق مورد بررسی متفاوت بوده است. بیشترین تعداد نمازخوان در منطقه ۱۲ گزارش شده است. در این منطقه از ۹۸ نفر دانش‌آموز آزمون شده، ۱۷/۳ درصد نماز نمی‌خوانند، ۳۶/۷ درصد برخی مواقع می‌خوانند و ۵۰ درصد همیشه می‌خوانند (جدول ۲).

جدول ۲. توزیع فراوانی نماز خواندن دانش‌آموزان مناطق مختلف شهر تهران

مجموع	نماز خواندن			مناطق	
	نمی‌خوانم	برخی مواقع می‌خوانم	همیشه می‌خوانم		
۶۸	۳۳	۲۵	۱۰	فراوانی	منطقه ۳
%۱۰۰	۴۸/۵	۳۶/۷	۱۴/۸	درصد	
۵۰	۲۴	۲۲	۴	فراوانی	منطقه ۶
%۱۰۰	۴۸	۴۴	۸	درصد	
۹۵	۴۴	۴۷	۴	فراوانی	منطقه ۹
%۱۰۰	۴۶/۳	۴۹/۵	۴/۲	درصد	
۹۸	۱۷	۳۶	۴۵	فراوانی	منطقه ۱۲
%۱۰۰	۱۷/۳	۳۶/۷	۵۰	درصد	
۸۹	۳۳	۲۰	۳۶	فراوانی	منطقه ۱۵
%۱۰۰	۳۷	۲۲/۵	۴۰/۵	درصد	
۴۰۰	۱۵۱	۱۵۰	۹۹	فراوانی	مجموع
%۱۰۰	۳۷/۵	۳۷/۵	۲۴/۷۵	درصد	

تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که از ۲۳۹ نفر دانش‌آموز مدارس دولتی، ۳۶/۴ درصد نماز نمی‌خوانند، ۳۶/۴ درصد برخی مواقع می‌خوانند و ۲۷/۲ درصد همیشه می‌خوانند؛ همچنین از ۱۶۱ نفر

راه‌های توسعه و ترویج فرهنگ اقامه نماز در بین دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر تهران

دانش‌آموز مدارس غیرانتفاعی، ۴۰/۸ درصد نماز نمی‌خوانند، ۳۹/۶ درصد برخی مواقع می‌خوانند و ۱۹/۶ درصد همیشه می‌خوانند (جدول ۳).

جدول ۳. توزیع فراوانی نماز خواندن دانش‌آموزان مدارس مختلف (دولتی، غیرانتفاعی)

مجموع	نماز خواندن			نوع مدرسه	
	نمی‌خوانم	برخی مواقع می‌خوانم	همیشه می‌خوانم		
۲۳۹	۸۶	۸۶	۶۷	فراوانی	دولتی
٪۱۰۰	۳۶/۴	۳۶/۴	۲۷/۲	درصد	
۱۶۱	۶۵	۶۴	۳۲	فراوانی	غیرانتفاعی
٪۱۰۰	۴۰/۸	۳۹/۶	۱۹/۶	درصد	
۴۰۰	۱۵۱	۱۵۰	۹۹	فراوانی	مجموع
۱۰۰	۳۷/۷۵	۳۷/۵	۲۴/۷۵	درصد	

بررسی رابطه بین میزان گرایش دانش‌آموزان به نماز در مناطق مختلف حاکی از آن است که مقدار $\chi^2 = ۸۴/۶$ (df=۸) در درجه آزادی (df=۸) بزرگ‌تر از مقدار بحرانی است، بنابراین با اطمینان ۹۵٪ بین میزان گرایش دانش‌آموزان به نماز با منطقه محل تحصیل آنان ارتباط وجود دارد. بر اساس ضریب توافقی C میزان ارتباط بین نماز خواندن دانش‌آموزان مناطق آموزشی معادل ۰/۴۲ می‌باشد (جدول ۴).

جدول ۴. ارتباط بین نماز خواندن دانش‌آموزان با منطقه محل تحصیل

مقدار χ^2	درجه آزادی	Sig	ضریب توافقی C
۸۴/۶	۸	۰/۰۰۱	۰/۴۲

بررسی تفاوت میزان نماز خواندن در مناطق مختلف شهری نشان می‌دهد که بین نماز خواندن دانش‌آموزان مناطق مختلف تفاوت وجود دارد. بر اساس گزارش دانش‌آموزان، نماز خواندن در مناطق

راه‌های توسعه و ترویج فرهنگ اقامه نماز در بین دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر تهران

پایین شهر (مناطق ۱۲، ۱۵ و ۹) بیشتر از مناطق بالای شهر (مناطق ۳ و ۶) است (جدول ۵).

جدول ۵. وضعیت نماز خواندن دانش‌آموزان بالا و پایین شهر

مجموع	نماز خواندن			گروه‌بندی مناطق
	نمی‌خوانم	برخی مواقع می‌خوانم	همیشه می‌خوانم	
۱۱۸ ٪۱۰۰	۵۷ ۴۸/۴	۴۷ ۳۹/۸	۱۴ ۱۱/۸	بالای شهر
۲۸۲ ٪۱۰۰	۹۴ ۳۳/۴	۱۰۳ ۳۶/۵	۸۵ ۳۰/۱	پایین شهر
۴۰۰ ٪۱۰۰	۱۵۱ ۳۷/۸	۱۵۰ ۳۷/۵	۹۹ ۲۴/۷	مجموع

$$X^2 = ۸۴/۶ \quad sig = ۰/۰۰۱ \quad df = ۸$$

تحلیل داده‌ها در زمینه ارتباط بین میزان گرایش دانش‌آموزان به نماز با نوع مدرسه محل تحصیل (دولتی، غیرانتفاعی) بیانگر آن است که چون مقدار χ^2 دو محاسبه شده ($X^2 = ۲/۸۷$) در درجه آزادی ($df=۲$) معنی‌دار است، بنابراین با اطمینان ۹۵٪ بین میزان گرایش دانش‌آموزان مدارس مختلف (دولتی، غیرانتفاعی) ارتباط وجود دارد (جدول ۶).

جدول ۶. ارتباط بین نماز خواندن دانش‌آموزان با نوع مدرسه

ضریب توافقی c	Sig	درجه آزادی	مقدار χ^2 دو
۰/۰۸	۰/۰۲	۳	۲/۸۷

نتایج آزمون رگرسیون لجستیک حاکی از آن است که از عوامل خانوادگی «نماز خواندن پدر، نماز خواندن مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی و تشویق والدین» و از عوامل درون مدرسه‌ای «برگزاری نماز اول وقت و وضعیت نمازخانه» در گرایش دانش‌آموزان به نماز تأثیر دارد. هیچ یک از عوامل فردی و اجتماعی بررسی شده در این پژوهش، با نماز خواندن دانش‌آموزان رابطه معنی‌دار نشان نداده‌اند (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج آزمون رگرسیون لجستیک عوامل مرتبط با نماز خواندن در گروه دانش‌آموزانی که همیشه نماز می‌خوانند

Sig	درجه آزادی	مقدار آماره آزمون (Wald)	خطای استاندارد	بتا	آماره عوامل مؤثر در گرایش به نماز
۰/۰۱۵	۱	۵/۹۶	۱/۴۸	-۰/۲۰۲	مقدار ثابت
۰/۵۹	۱	۰/۴۷۰	۰/۱۲۴	۰/۸۵	دوستان
۰/۰۳	۱	۰/۲۸۲	۰/۰۷۰	-۰/۰۳۷	وضعیت نمازخانه
۰/۱۸	۱	۰/۹۲۱	۰/۰۸۲	۰/۰۷۹	آموزش احکام
۰/۱۴	۱	۳/۰۷	۰/۰۹۴	۰/۱۶۵	امام جماعت
۰/۷۳	۱	۲/۰۷	۰/۱۱۸	۰/۱۷۰	نماز خواندن مدیر و معاونان
۰/۲۵	۱	۰/۱۱۶	۰/۱۱۵	۰/۰۳۹	نماز خواندن معلمان
۰/۰۲	۱	۱/۳	۰/۱۲۶	۰/۱۴۴	برگزاری نماز اول وقت
۰/۹	۱	۱/۶۳	۰/۱۲۳	۰/۱۵۷	مطالب درسی
۰/۰۱	۱	۰/۰۰۱	۰/۱۰۹	۰/۰۰۳	نماز خواندن پدر
۰/۰۲	۱	۲/۶۴	۰/۱۱۱	۰/۱۸۱	نماز خواندن مادر
۰/۰۱	۱	۵/۲۷	۰/۱۱۸	۰/۲۷۰	شرکت والدین در مراسم مذهبی
۰/۰۲	۱	۵/۵۹	۰/۱۱۹	۰/۲۸۲	تشویق والدین
۰/۹۶	۱	۰/۰۰۲	۰/۰۴۵	۰/۰۰۲	عوامل فردی

بر اساس محاسبات رگرسیونی، با استفاده از مقادیر متغیرهای معنادار می‌توان به شرح معادله زیر به برآورد اندازه نماز خواندن دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر تهران اقدام کرد:

$$Ln = + (نماز خواندن پدر ۰/۰۰۳) + (برگزاری نماز اول وقت ۰/۱۴۴) + (وضعیت نمازخانه -۰/۰۳۷) + (-۰/۲۰۲)$$

Ln=

(تشویق والدین ۰/۲۸۲) + (شرکت والدین در مراسم مذهبی ۰/۲۷۰) + (نماز خواندن مادر ۰/۱۸۱) با توجه به مقدار آماره آزمون (بزرگ بودن آماره، نشان دهنده معناداری) به ترتیب: تشویق والدین، شرکت والدین در مراسم مذهبی، نماز خواندن مادر، برگزاری نماز اول وقت، نماز خواندن پدر و وضعیت نمازخانه بیشترین تأثیر را در گرایش دانش‌آموزانی که همیشه نماز می‌خوانند، به نماز دارد. به‌طور کلی این مجموع متغیرها می‌تواند ۰/۶۴ از متغیر همیشه نماز خواندن را شرح دهند.

نتایج آزمون رگرسیون لجستیک در زمینه عوامل مرتبط با نماز خواندن دانش‌آموزانی که برخی مواقع نماز می‌خوانند حاکی از آن است که از عوامل خانوادگی نماز خواندن مادر و شرکت والدین در مراسم مذهبی، و از عوامل درون مدرسه‌ای امام جماعت، مطالب درسی و وضعیت نمازخانه در گرایش دانش‌آموزان به نماز بیشترین سهم را دارند. عوامل فردی و اجتماعی در پیش بینی گرایش دانش‌آموزان به نماز نقش نداشته‌اند. بنابراین نماز خواندن مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی و همچنین وضعیت نمازخانه مدرسه، امام جماعت و مطالب درسی پیش‌بینی‌کننده گرایش دانش‌آموزان به نماز می‌باشند (جدول ۸).

جدول ۸. نتایج آزمون رگرسیون لجستیک عوامل مرتبط با نماز خواندن در گروه دانش‌آموزانی که برخی

مواقع نماز می‌خوانند

Sig	درجه آزادی	مقدار آماره آزمون (Wald)	خطای استاندارد	بتا	آماره	عوامل مؤثر در گرایش به نماز
۰/۰۱۱	۱	۲/۰۷	۰/۹۷	-۰/۱۳۵		مقدار ثابت
۰/۱۷	۱	۱/۸۳	۰/۱۱	۰-/۱۴۹		دوستان
۰/۰۳	۱	۴/۳۴۵	۰/۱۰۸	۰/۲۲۵		وضعیت نمازخانه
۰/۴۹	۱	۰/۴۵۹	۰/۱۱۹	۰/۰۸		آموزش احکام
۰/۰۲	۱	۵/۱۶	۰/۱۱۷	۰/۲۶۶		امام جماعت
۰/۱۴	۱	۳/۴۵	۰/۱۱۸	۰/۱۷۸		نماز خواندن مدیر و معاونان
۰/۷۳	۱	۰/۱۳۴	۰/۱۱۵	۰/۰۳۹		نماز خواندن معلمان
۰/۳۶	۱	۰/۸۲۴	۰/۱۱۹	-۰/۱۰۸		برگزاری نماز اول وقت
۰/۰۱	۱	۵/۶۴	۰/۱۱۶	-۰/۲۷۷		مطالب درسی
۰/۲۵	۱	۱/۳۰۷	۰/۱۲۱	۰/۱۱۴		نماز خواندن پدر
۰/۰۱	۱	۶/۵۲	۰/۱۰۷	۰/۲۷۴		نماز خواندن مادر
۰/۰۲	۱	۵/۱۲۸	۰/۱۱۵	۰/۲۶۰		شرکت والدین در مراسم مذهبی
۰/۱۸	۱	۱/۷۳۳	۰/۱۱	۰/۱۴۵		تشویق والدین
۰/۱۲	۱	۱/۶۳	۰/۱۲۶	۰/۱۲۴		عوامل فردی

(مطالب درسی -۰/۲۷۷) + (امام جماعت ۰/۲۶۶) + (وضعیت نمازخانه ۰/۲۲۵) + (-۰/۱۳۵)

Ln=

+ ۰/۵۷ = (شرکت والدین در مراسم مذهبی ۰/۲۶۰) + (نماز خواندن مادر ۰/۲۷۴)

با توجه به داده‌های جدول شماره ۸ به ترتیب: نماز خواندن مادر، مطالب درسی، امام جماعت، شرکت والدین در مراسم مذهبی و وضعیت نمازخانه بیشترین سهم را در نماز خواندن دانش‌آموزانی را دارند.

نتیجه‌گیری و بحث

گزارش ارائه شده توسط دانش‌آموزان حاکی از آن است که حدود ۴۰ درصد آنان نماز نمی‌خوانند و بقیه یا برخی مواقع نماز می‌خوانند و یا همیشه نماز می‌خوانند. آزمون آماری نشان می‌دهد که توزیع نظرات دارای کشیدگی است و می‌توان گفت که اغلب دانش‌آموزان برخی از مواقع نماز می‌خوانند. نتایج حاکی از آن است که از عوامل خانوادگی «نماز خواندن پدر، نماز خواندن مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی و تشویق والدین» (نمودار شماره ۱) و از عوامل درون مدرسه‌ای «برگزاری نماز اول وقت و وضعیت نمازخانه» (نمودار شماره ۲) با نماز خواندن دانش‌آموزان رابطه دارند و قادرند ۶۴ صدم از واریانس متغیر نماز خواندن دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر تهران را پیش‌بینی کنند. هیچ یک از عوامل فردی و اجتماعی بررسی شده در این پژوهش، با نماز خواندن دانش‌آموزان رابطه معنادار نشان نداده است.

بررسی تفاوت میزان نماز خواندن در مناطق مختلف شهری نشان می‌دهد که بین نماز خواندن دانش‌آموزان مناطق مختلف تفاوت وجود دارد. بر اساس گزارش دانش‌آموزان، نماز خواندن در مناطق پایین شهر (مناطق ۱۲، ۱۵ و ۹) بیشتر از مناطق بالای شهر (مناطق ۳ و ۶) است. این نتایج حاکی از آن است که عوامل اقتصادی و بالطبع فرهنگی می‌تواند در اعتقادات مذهبی افراد نقش چشمگیری داشته باشد، چون همان‌طور که می‌دانیم افرادی که دارای استطاعت مالی می‌باشند قادر به زندگی در مناطق بالای شهر را دارند و همین عامل می‌تواند در سبک زندگی، فرهنگ و حتی گرایش‌های مذهبی افراد تأثیر داشته باشد هر چند که ممکن است استثناهایی در این زمینه وجود داشته باشد ولی به‌طور کلی براساس نتایج این پژوهش و دیدگاه‌های موجود در این زمینه، دانش‌آموزان بالای شهر نسبت به دانش‌آموزان پایین شهر گرایش کمتری به نماز خواندن دارند. همچنین، دانش‌آموزان مدارس دولتی بیش از دانش‌آموزان مدارس غیرانتفاعی نماز می‌خوانند. این موضوع گرچه حائز توجه است، اما در تفسیر آن باید جانب احتیاط را داشت و به این موضوع عنایت کرد که ممکن است شرایط و جو اجتماعی در مناطق خاص شهری یا انواع خاص مدارس

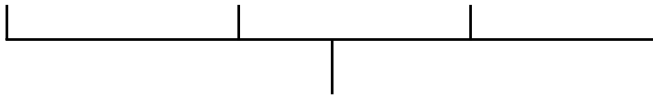
زمینه مساعدتری برای گزارش غیر واقعی فراهم کرده باشد.

با توجه به نتایج آزمون رگرسیون لجستیک عوامل پیش‌بینی‌کننده نمازخواندن دانش‌آموزان دختری که همیشه نماز می‌خوانند عبارتند از: عوامل خانوادگی (نماز خواندن پدر، نماز خواندن مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی و تشویق والدین) و عوامل درون مدرسه‌ای (برگزاری نماز اول وقت و وضعیت نمازخانه). هیچ‌کدام از متغیرهای عوامل اجتماعی و فردی بر اساس محاسبات دارای نقش معنادار برای پیش‌بینی نماز خواندن دانش‌آموزان دختر نبوده‌اند. بنابراین، نماز خواندن پدر، نماز خواندن مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی و تشویق والدین از میان متغیرهای عامل خانوادگی؛ همچنین، برگزاری نماز اول وقت و وضعیت نمازخانه مدرسه از میان متغیرهای عامل مدرسه‌ای در نمازخواندن دانش‌آموزان تأثیر دارد. با توجه به مقدار آماره آزمون (بزرگ بودن آماره، نشان دهنده معناداری) به ترتیب؛ تشویق والدین، شرکت والدین در مراسم مذهبی، نماز خواندن مادر، برگزاری نماز اول وقت، نماز خواندن پدر و وضعیت نمازخانه بیشترین پیش‌بینی را در گرایش به نماز دانش‌آموزانی که همیشه نماز می‌خوانند، دارد. به‌طور کلی، میزان پیش‌بینی‌کنندگی عوامل مورد بررسی نماز خواندن (عوامل خانوادگی و تعدادی از عوامل درون مدرسه‌ای) معادل ۰/۶۴ می‌باشد.

نتایج آزمون رگرسیون لجستیک در زمینه دانش‌آموزانی که برخی مواقع نماز می‌خوانند بیانگر آن است که از عوامل خانوادگی «نماز خواندن مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی» و از میان عوامل درون مدرسه‌ای، عوامل «امام جماعت، مطالب درسی و وضعیت نمازخانه» قادرند به پیش‌بینی نماز خواندن دانش‌آموزان کمک کنند. از میان زیرمجموعه‌های عوامل اجتماعی و فردی هیچ‌کدام در محاسبات دارای نقش معنادار برای پیش‌بینی نماز خواندن دانش‌آموزان دختر نبوده‌اند. بنابراین، نماز خواندن مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی و همچنین وضعیت نمازخانه مدرسه، امام جماعت و مطالب درسی را می‌توان عوامل پیش‌بینی‌کننده نماز خواندن دانش‌آموزانی معرفی کرد که برخی مواقع نماز می‌خوانند. با وجود این، با توجه به نتایج رگرسیون لجستیک می‌توان گفت که متغیرهای نماز خواندن مادر، مشارکت والدین در مراسم مذهبی، وضعیت نمازخانه مدرسه، امام جماعت و مطالب درسی پیش‌بینی‌کننده نماز خواندن دانش‌آموزانی است که «برخی مواقع» نماز می‌خوانند. نتایج حاصل از آزمون‌های لجستیک بیانگر آن است که از سه عامل خانوادگی، درون مدرسه‌ای و اجتماعی به ترتیب عوامل خانوادگی و عوامل درون مدرسه‌ای

بیشترین سهم را در پیش‌بینی نماز خواندن دانش‌آموزان دارد. به‌طور کلی نتایج حاصل از آزمون‌های لوجستیک بیانگر آن است که از سه عامل خانوادگی، درون مدرسه‌ای و اجتماعی به ترتیب عوامل خانوادگی و عوامل درون مدرسه‌ای بیشترین سهم را در پیش‌بینی ترغیب دانش‌آموزان به نماز دارد. عوامل خانوادگی ترغیب‌کننده دانش‌آموزان به نماز بر اساس این بررسی در بردارندهٔ چهار متغیر هستند (نمودار شماره ۱).

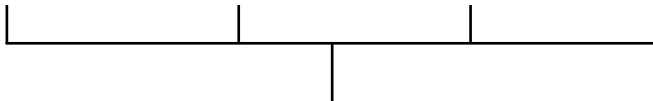
نماز خواندن پدر   نماز خواندن مادر   شرکت والدین در مراسم مذهبی   تشویق والدین

نمودار ۱: عوامل خانوادگی پیش‌بینی‌کننده ترغیب دانش‌آموزان دختر به نماز

همچنین در زمینه پیش‌بینی عوامل درون مدرسه‌ای گرایش به نماز دانش‌آموزان بر اساس این بررسی چهار عامل حائز اهمیت است (نمودار شماره ۲)

وضعیت نماز خانه   امام جماعت   مطالب درسی   داشتن زنگ نماز

نمودار ۲: عوامل درون مدرسه‌ای پیش‌بینی‌کننده ترغیب دانش‌آموزان دختر به نماز

با توجه به عوامل پیش‌بینی‌کننده ترغیب دانش‌آموزان به نماز و نتایج این بررسی، راه‌های ترغیب دانش‌آموزان به نماز به شرح زیر می‌باشد: والدین فرزندان را به مراسم مذهبی ببرند، والدین به تشویق فرزندان خود برای اقامه نماز پردازند، پای‌بندی والدین به مسائل دینی (نماز، روزه و...) منجر به ترغیب فرزندان به نماز می‌شود، آموزش‌های لازم را در زمینه نماز به فرزندان خود ارائه دهند، والدین به نماز خواندن به ویژه در اول وقت شرعی اهمیت بدهند و در نهایت والدین در

مراسم‌های مذهبی (اعیاد و عزاداری‌های مربوط به امامان معصوم) شرکت نمایند. همچنین مدارس برای ترغیب دانش‌آموزان به نماز می‌توانند اقداماتی به شرح زیر انجام دهند:

ساعت مشخصی برای اقامه نماز در اول وقت شرعی داشته باشند، مکان مناسب و بهداشتی برای برگزاری نماز در نظر گرفته شود؛ نه کثیف‌ترین مکان، مکان مناسب برای وضو گرفتن احداث شود، نمازخانه از حیث مرتب و مزین بودن در وضعیت مناسبی باشد تا منجر به ترغیب دانش‌آموزان به نماز گردد؛ علاوه بر این نمازخانه مدرسه از امکانات (زیرانداز، وسایل گرم کننده، خنک کننده و...) مناسبی برخوردار باشد.

تحقیقات انجام شده مؤید تأثیر نماز در جلوگیری از انحرافات می‌باشد. پژوهش‌های طالبان (۱۳۸۰) نشان می‌دهد که احتمال بزهکاری افرادی که دلبستگی و تعلق دینی بیشتری دارند، کمتر از کسانی است که دلبستگی و تعلق دینی چندانی ندارند. در میان پاسخگویانی که واجد دینداری ضعیف بودند، میزان بزهکاری بیش از ۹۵ درصد ارزیابی شده است. در پاسخگویان دینداری قوی، بزهکاری ۱۱/۹ درصد تقلیل داشته است. یعنی هر چقدر افراد به نماز و روزه تقید و پای‌بندی بیشتری داشته باشند، از کجروی فرهنگی نشان کمتری بوده است.

بنابراین اگر نماز به درستی اقامه شود، مانع بسیاری از مفسدات است و بهترین راه برای مقابله با تهاجم فرهنگی است. امام علی (ع) می‌فرماید: «لا يزال الشيطان هائبا للمؤمن ما حفظ على الصلوات الخمس» هنگامی که شخص با ایمان محافظت بر نمازهای پنج‌گانه کند، شیطان از او بیمناک و هراسناک است (قرائتی، ۱۳۸۴).

در تحقیقات جعفری و اورنگی (۱۳۸۸) آشنایی دانش‌آموزان به احکام نماز، شرایط و امکانات فیزیکی مدرسه و برنامه‌ریزی مدیران و مربیان، داشتن نمازخانه مناسب، اختصاص ساعت و زنگ نماز، پخش به موقع اذان و حضور به موقع امام جماعت، و در تحقیقات عبدی (۱۳۸۷)، مکان مناسب برای نماز، حضور معلمین و مسئولین مدرسه و حضور امام جماعت روحانی، و در تحقیقات مایلی (۱۳۸۷) آشنایی دانش‌آموزان با آثار و نتایج نماز، در نظر گرفتن وقت مناسب و کافی، مکان مناسب از عوامل مؤثر جهت حضور دانش‌آموزان به نماز جماعت معرفی شده است. نتایج تحقیق حاضر بیانگر آن است که دانش‌آموزان دارای طبقات اجتماعی - اقتصادی بالا (بالای شهر) نسبت به دانش‌آموزان دارای طبقات اجتماعی - اقتصادی

پایین (پایین شهر) گرایش کمتری به نماز دارند. این یافته با نتایج تحقیقات بهمنی و همکاران (۱۳۸۵) به دلیل متفاوت بودن جامعه آماری، ابزارهای اندازه‌گیری و ... متفاوت می‌باشد.

پژوهش حاضر بیانگر آن است که عوامل خانوادگی و درون مدرسه‌ای پیش‌بینی‌کننده نمازخواندن دانش‌آموزان می‌باشد. از عوامل خانوادگی (نماز خواندن پدر، نماز خواندن مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی و تشویق والدین) و از عوامل درون مدرسه‌ای (برگزاری نماز اول وقت، امام جماعت، مطالب درسی و وضعیت نمازخانه) پیش‌بینی‌کننده ترغیب دانش‌آموزان به نماز می‌باشد. نتایج این پژوهش با نتایج تحقیقات انجام شده در این زمینه از جمله تحقیقات پاکدل (۱۳۸۷)، مایلی (۱۳۸۷)، و عبدی (۱۳۸۷) هماهنگ می‌باشد.

همچنین، نتایج این پژوهش بیانگر آن است که عواملی همچون دوستان، آموزش احکام در مدرسه، نحوه نماز خواندن مدیر، معاونان و معلمان از عوامل پیش‌بینی‌کننده ترغیب دانش‌آموزان به نماز نمی‌باشد که با نتایج تحقیقات قبلی تا حدودی تناقض دارد. دلایل مختلفی برای این تناقض‌ها وجود دارد: اولاً در تحقیقات قبلی تأکید بر روی گرایش دانش‌آموزان به نماز جماعت در داخل مدرسه می‌باشد، در حالی که در پژوهش حاضر مدنظر بررسی راه‌های گرایش دانش‌آموزان به نماز می‌باشد که همان‌طور که از نتایج پژوهش برمی‌آید، مهم‌ترین و مؤثرترین عامل در ترغیب دانش‌آموزان به نماز خانواده می‌باشد، ثانیاً متفاوت بودن جامعه آماری، نحوه جمع‌آوری اطلاعات و ... نیز می‌تواند در متناقض بودن نتایج این پژوهش با سایر پژوهش‌ها تأثیر به‌سزایی داشته باشد.

بعد از شناسایی عوامل و بررسی میزان تأثیرگذاری هر کدام از آن‌ها در گرایش دانش‌آموزان به نماز، جهت ترغیب نوجوانان و جوانان به نماز مسئولین امر و والدین باید شرایطی (راه‌هایی) را در نظر بگیرند تا آنان به سمت این فریضه الهی گرایش پیدا نمایند. نتایج تحقیق حاضر بیانگر آن است که مهم‌ترین عاملی که در گرایش دانش‌آموزان دختر متوسطه به سمت نماز تأثیر دارد، عامل خانواده می‌باشد. چون بنیان، پایه و اساس تمامی رفتارهای افراد (فرهنگی، مذهبی، اجتماعی و...) در کانون خانواده پایه‌گذاری می‌شود و در واقع افراد پس از شکل‌گیری شخصیت خود وارد اجتماع (مدرسه، جامعه و...) می‌شوند، لذا اگر نحوه تربیت افراد در همه زمینه‌ها صحیح و نهادینه شده باشد، عوامل مخربی که در محیط مدرسه و جامعه وجود دارند، نمی‌توانند در تربیت دینی افراد تأثیر گذار باشند و باعث انحرافات آنان گردند. پس یکی از عوامل

مهم که منجر به ترغیب دانش‌آموزان به نماز می‌شود، میزان پای‌بندی والدین به مسائل اعتقادی و مذهبی است، هر چقدر که والدین به این مسائل (نماز، روزه و...) اهمیت بیشتری بدهند، به همان اندازه فرزندان نیز به سمت این عوامل رغبت پیدا می‌نمایند. عکس این قضیه نیز وجود دارد (موظف رستمی، ۱۳۸۵).

بعد از خانواده عامل مدرسه تأثیر به‌سزایی در ترغیب دانش‌آموزان به سمت این فریضه الهی دارد. به این صورت که اگر دانش‌آموزان در زمینه مسائل دینی از سوی خانواده دارای کم و کاستی می‌باشند، مسئولین مدرسه (مربی پرورشی، معلمان و...) با آگاهی دادن به دانش‌آموزان و بیان فلسفه دین و مسائل دینی برای آنان، منجر به معرفت آنان نسبت به این مسائل شده، و وقتی که فرد نسبت به هر مسئله، دلایل و اهمیت آنان شناخت داشته باشد، راحت‌تر به سمت آن مسئله گرایش پیدا می‌نماید، لذا عامل مدرسه می‌تواند به عنوان مکمل عامل خانواده در نظر گرفته شود و کم و کاستی‌های آن را جبران نمایند. زیرا عده‌ای از والدین ممکن است به‌علت پایین بودن سطح سواد (به‌ویژه در مسائل دینی) نتوانند به‌درستی علل توجه به مسائل دینی بالادست برپایی نماز را برای فرزندان خود تشریح نمایند و همین عامل می‌تواند منجر به عدم گرایش دانش‌آموزان به سمت مسائل دینی گردد. ولی اگر در مدارس این امکان به وجود آید که دانش‌آموزان شناخت و آگاهی کامل نسبت به مسائل دینی داشته باشند، مسلماً گرایش بیشتری به سمت دین و مسائل دینی بالادست خواهد داشت (طالبان، ۱۳۸۰).

هر چند که در این پژوهش عوامل اجتماعی پیش‌بینی‌کننده ترغیب دانش‌آموزان نبوده است، ولی به‌طور کلی بعد از نهاد خانواده و مدرسه، عوامل اجتماعی و محیط مهم‌ترین عامل در جذب نوجوانان و جوانان، به نماز است که بر اساس استانداردهای موجود در بحث محیط، آن را به چهار محیط فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی تقسیم می‌کنند. در این پژوهش مدنظر محیط و عوامل اجتماعی می‌باشد. با توجه به اینکه نوجوانان در اجتماع زندگی می‌کنند، عوامل اجتماعی مانند: سازمان‌های مختلف، دوستان، رسانه‌های جمعی و... تأثیر به‌سزایی بر روی آنان به جای خواهند گذاشت لذا برای اینکه عوامل اجتماعی تأثیر مثبت و به‌سزایی در جذب نوجوانان و جوانان به فریضه الهی نماز داشته باشد، باید راهکارهایی را مدنظر قرار دهند (قرائتی، ۱۳۸۴).

پیشنهاد‌های کاربردی برای مسئولان وزارت آموزش و پرورش

۱. معاونت پژوهش و برنامه‌ریزی نیروی انسانی، دوره‌های آموزشی حضوری و غیرحضوری را جهت آشنایی بیشتر کلیه همکاران با مباحث نماز از جمله شیوه‌های جذب دانش‌آموزان به نماز پیش‌بینی نماید.
۲. معاونت پشتیبانی وزارت آموزش و پرورش، اعتبارات ویژه‌ای را به توسعه و ترویج فرهنگ نماز تخصیص دهد.
۳. سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس به ایجاد نمازخانه در مدارس همت‌گمارد و این موضوع را در مدارس جدید الاحداث در نظر بگیرد.
۴. در بودجه تعمیرات ادارات کل نوسازی، اعتبار ویژه‌ای به بهسازی و تزئین نمازخانه‌های مدارس اختصاص یابد.
۵. ستاد اقامه نماز وزارت آموزش و پرورش با برگزاری مسابقات مختلف نماز از جمله احکام، کارکنان را نسبت به آثار، اسرار، فلسفه و شیوه‌های جذب دانش‌آموزان آشنا نماید.
۶. در صدور مجوز برای مدارس غیرانتفاعی شرط داشتن نمازخانه در مدرسه در نظر گرفته شود.
۷. معاونت تربیت بدنی و بهداشت، اعتبار ویژه‌ای را برای سرویس‌های بهداشتی و وضوخانه مدارس اختصاص دهد.
۸. نشریه‌ای با موضوع نماز برای دانش‌آموزان منتشر شود.
۹. تازه‌ترین کتاب‌های مربوط به نماز تهیه و به سازمان‌های آموزش و پرورش و مناطق ارسال گردد.
۱۰. در نمایشگاه‌های سراسری کتاب که هر ساله در مدارس برگزار می‌شود، کتاب‌های مربوط به نماز متناسب با سن دانش‌آموزان تهیه و توزیع گردد.
۱۱. در دستورالعمل انتخاب معلم نمونه، از هر استان یک نفر نیز به‌عنوان معلم نمونه یا مدیر نمونه در امر ترویج اقامه نماز جماعت انتخاب شود.
۱۲. معاونان آموزشی و پرورشی وزارت آموزش و پرورش زنگ ویژه‌ای را به نام زنگ نماز در برنامه‌های درسی کلیه دوره‌های تحصیلی ایجاد نمایند.

منابع

- ابوالقاسمی، شهنام. (۱۳۸۹). تأثیر شعاير دينی بر به‌داشت روانی جوانان. *اسلام و پژوهش‌های تربیتی*، ۵ (۱)، ۴۰-۵۷.
- آل‌یاسین، سیدعلی. (۱۳۸۲). نقش مذهب در حفظ سلامت روان. *فصلنامه پیوند*، ۱۷۴ (۶)، ۳۸-۴۵.
- بهمنی، اشرف. (۱۳۸۵). بررسی نگرش و نحوه جذب دانش‌آموزان متوسطه استان ایلام نسبت به نماز جماعت (طرح پژوهشی). سازمان آموزش و پرورش استان ایلام، ایلام.
- بگلو، بهروز. (۱۳۸۸). *بررسی علل و عوامل درون مدرسه‌ای بر جذب دانش‌آموزان به نماز (طرح پژوهشی)*. وزارت آموزش و پرورش، تهران.
- پاکدل، زهرا. (۱۳۸۵). بررسی راههای جذب دانش‌آموزان به اقامه نماز جماعت در مقطع ابتدایی شهرستان قزوین (طرح پژوهشی). سازمان آموزش و پرورش استان قزوین، قزوین.
- پروا، مهدی. (۱۳۸۴). *روانشناسی یکتاپرستی*. تهران: نشر انتشار.
- جعفری اورنگی، اکبر. (۱۳۸۸). بررسی عوامل موثر درگرایش دانش‌آموزان دبیرستانهای شهر تهران نسبت به مسائل مذهبی (طرح پژوهشی). سازمان آموزش و پرورش شهر تهران، تهران.
- حسینی، روح اله. (۱۳۸۵). بررسی راههای جذب دانش‌آموزان راهنمایی به نماز در کرمانشاه. *چکیده تازه‌های تحقیق در دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی ایران*، ۱۲ (۵)، ۳۳-۴۰.
- طالبان، محمدرضا. (۱۳۸۰). *دینداری و بزهکاری در میان جوانان دانش‌آموز*. تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- عبدی، احمد. (۱۳۸۷). *نگرش و نحوه جذب دانش‌آموزان دوره راهنمایی و متوسطه نسبت به نماز جماعت مدارس (طرح پژوهشی)*. سازمان آموزش و پرورش استان همدان، همدان.
- قرائتی، محسن. (۱۳۸۴). *یکصد و چهارده نکته درباره نماز*. تهران: ستاد اقامه نماز.
- قائمی، علی. (۱۳۸۷). *هدایت نوجوانان به سوی نماز*. تهران: ستاد اقامه نماز.
- مایلی، حسین. (۱۳۸۷). *بررسی علل و عوامل موثر درگرایش یا عدم‌گرایش دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان خوی به اقامه نمازهای جماعت*، (طرح پژوهشی). سازمان آموزش و پرورش استان اردبیل، اردبیل.
- موظف رستمی، محمد علی. (۱۳۸۵). *روشهای جذب نوجوانان وجوانان به مساجد و نماز جماعت*. تهران: پرهیب.
- ویلیام، جیمز. (۱۳۸۰). *دین و روان (ترجمه مهدی قائمی)*. تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- ping strategy for chronic pain patients. *Rehabilitation – Psychology*, 39 (14), 42-48.
- Butler, M, & Atlas. A. M. (2005). Not gust a time out: Change dynamics of religious couples in situation. *Family Process*, 11(5), 21-30.
- Bergin, A. (2006). *Likely implications of the thought of Dewey and James regarding a school prayer amendment*. South Melbourne, Vic, Australia: Thomson.
- Cohering, M. M. (2005). Listening prayer: The unseen and unheard real. *Psychology and Chris Trinity*, 14(3), 52-59.
- Cozum, H. R. (2007). Prayer and the tretament of depression in a case of prostate cancer. *Clinical Erotologist*, 17 (1), 67-74.
- Levin, G. S, & Taylor. R. J. (2007). Age difference in pattern and correlates of the frequency of prayer. *Gerontologist*, 37 (1), 81-87.
- Lee, J.W. (2006). When sport and religion combine. *Social Science & Medicine*, 63 (2), 41-49.
- Palomar, M, & Pendleton. B. (2005). The effects of prayer and prayer experiences of measures of general well-being. *Psychology and Theology*, 23 (1), 38-45.
- Romano ski, M.H. (2008). Is school prayer the answer? *Educational Forum*, 34(6), 154-161.

پی‌نوشت‌ها

1. Samuel Koenig
2. Bergin
3. Romano ski
4. Cozen
5. Levin & Taylor

6. Lee
7. Ashby & Len hart
8. Gohernig
9. Palomar & Pendleton
10. Batler